

NUMATOMO POVEIKIO KONKURENCIJAI VERTINIMAS

Projektų pavadinimas	Dėl Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo Nr. I-1491 2 straipsnio pakeitimo
Projektų rengėjas	Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerija
Projektų tikslas	Siekiant aiškiai apibrėžti subjektų, iš kurių maisto produktų pirkimai gali būti įsigijami supaprastintu pirkimo būdu – neskelbiamomis derybomis, būtina atlikti pakeitimą Viešųjų pirkimų įstatymo 2 straipsnyje, papildant jį „trumposios maisto tiekimo grandinės“ sąvoka.

Ar siūlomas sprendimas paveiktų ūkių subjektų galimybes konkuruoti?

Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo Nr. I-1491 (toliau – VPĮ) 2 straipsnio pakeitimo projekto rengimas inicijuojamas atsižvelgiant į 2023 m. sausio 1 d. įsigaliojusius VPĮ (71 str. 6 d. 18 p.), kur numatyta, kad supaprastintų pirkimų atvejais neskelbiamų derybų būdu taip pat gali būti perkami „maisto produktai, kai jie įsigijami iš trumposios maisto tiekimo grandinės“. Atsižvelgiant į tai, kad nacionaliniu lygiu nėra nustatyta trumposios maisto tiekimo grandinės apibrėžties ir dėl šios priežasties perkančiosioms organizacijoms kyla sunkumų pasinaudoti VPĮ 71 str. 6 d. 18 p. numatyta išimtimi įsigyti maisto produktų tiesiai iš Lietuvos ūkių, Įstatymo projekte numatoma trumposios maisto tiekimo grandinės apibrėžtis.

Trumposios maisto tiekimo grandinės samprata kildinama iš Europos Sąjungos iniciatyvos, plačiau žinomos kaip Europos Žaliojo kurso ir strategijos „Nuo ūkio iki stalo“ objekto, kurio pagalba siekiama prisidėti prie klimato kaitos pokyčių švelninimo, maisto švaistymo mažinimo, ekologiškos ir pagal maisto kokybės sistemas užaugintos produkcijos vartojimą.

Lietuvoje trumpųjų maisto tiekimo grandinių iniciatyvos įgyvendinamos (teikiant investicinę paramą trumpųjų tiekimo grandinių kūrimui) pagal Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 metų programos priemonės „Bendradarbiavimas“ veiklos sritį „Parama trumpoms tiekimo grandinėms ir vietos rinkoms skatinti vietos lygmeniu“ (toliau – Priemonė) ir bus tęsiama Lietuvos žemės ūkio ir kaimo plėtros 2023–2027 metų strateginio plano įgyvendinimo laikotarpiu. Abiejų kaimo plėtros programų kontekste, žemės ūkio veiklą vykdančioms subjektams ši iniciatyva yra žinoma ir suprantama, tačiau perkančiosioms organizacijoms vykdyti viešuosius pirkimus pagal VPĮ, o ūkiams dalyvauti teikiant pasiūlymus dėl žemės ūkio ir maisto produktų tiekimo, vadovaujantis konkrečios Europos Sąjungos ir nacionalinio biudžeto lėšomis finansuojamos Priemonės įgyvendinimo taisyklėmis, nėra aiškaus teisinio pagrindo.

Be to, VPĮ neatlikus keitimo (nepapildžius trumposios maisto tiekimo grandinės apibrėžtimi) lieka daug galimybių veikti nesąžiningai ir pirkimus organizuoti ar juose dalyvauti taikant supaprastintų pirkimų būdą – neskelbiamas derybas.

Siūlomoje trumposios maisto tiekimo grandinės apibrėžtyje nustatomi tam tikri ribojimai dėl trumposios maisto tiekimo grandinės dalyvių dydžio bei pareiga teikti siūlymus ir realizuoti savo užauginta pagamintą produkciją. Tokiu reguliavimu siekiama įtvirtinti nuostatas, kuriomis vadovaujantis būtų užkirstas kelias pasinaudoti VPĮ taikomu išimtiniu pirkimo būdu didelėms įmonėms, kurių ištekliai ir pajėgumai pakankami (didesni) konkuruoti rinkos sąlygomis viešųjų pirkimų sistemoje.

Trumposios maisto tiekimo grandinės apibrėžtimi koncentruojamasi į paskatas žemės ūkio subjektams, kurie atitinka labai mažos, mažos ir vidutinės įmonės (toliau – MVI) kriterijus pagal Smulkaus ir vidutinio verslo plėtros įstatymą, suteikiant galimybę jiems dalyvauti viešuosiuose pirkimuose trumposios maisto tiekimo grandinės (pasitelkiant ne daugiau kaip vieną tarpininką (atitinkantį labai mažai ar mažai įmonei keliamus reikalavimus pagal SVV)) pagalba.

Įstatymo pakeitimo projekte nustatoma, kokie ūkio subjektai, kokiame ūkio sektoriuje veikiantys subjektai bei kokiais produktais prekiaujantis subjektai gali būti laikomi trumposios tiekimo grandinės dalimi, o pirkimas iš jų gali būti laikomas maisto produktų pirkimų iš trumposios tiekimo grandinės.

Pažymėtina, kad trumpa maisto tiekimo grandinė yra bendradarbiavimo tinklas, kurį formuoja patys ūkininkai ir jų valia pasirenkamas vienas tarpininkas arba veikianti (trumpoji tiekimo grandinė vystoma) be jo. Visais atvejais trumpoji maisto tiekimo grandinė vykdo tiesioginę prekybą, t. y. jos tarpininkas (jei yra pasirinktas) nesuperka kitų dalyvių produktų ir jais neperpardavinėja, tarpininkas organizuoja bendrus prekybos, tiekimo, logistikos, kiekių užtikrinimo procesus ir per jį dalyvaujama viešuosiuose pirkimuose.

Nenustačius siūlomo reguliavimo apibrėžiant trumpąją maisto tiekimo grandinę ir aiškaus ribojimo naudotis VPS išimtimi, būtų padaryta nepataisoma žala patiems smulkiausiems ūkiams, užkertant kelia jiems konkuruoti maisto produktų tiekimo rinkoje ir už savo ūkiuose pagamintą produkciją gauti galutinę kainą, o tuo tarpu didelėms įmonėms ar jų grupėms, ypač prekiaujančioms maisto produktais, galinčioms lengvai konkuruoti maisto tiekimo rinkoje, būtų suteiktas nederamas pranašumas VPI išimties pagrindu dalyvauti viešuosiuose pirkimuose neskelbiamų derybų būdu. Todėl alternatyvos dėl galimybių nustatyti mažiau konkurenciją ribančius reikalavimus trumposioms maisto tiekimo grandinėms, nenustatant sąlygos jų dalyviams atitikti MVI reikalavimus, nesiūlomos. Be to, nesiūlomos alternatyvos, kuriomis būtų numatytos galimybės VPI išimtimi naudotis ūkio subjektams, kurie negamina, o tik prekiauja maisto produktais, kadangi, pakeitimo tikslas paskatinti gamintojų įsitraukimą į maisto tiekimo rinką ir aktyvesnį dalyvavimą viešuosiuose pirkimuose.

Apibrėžiant tarpininką trumposios maisto tiekimo grandinė sąvokoje, bei įvertinus VPI numatyta pirkimo būdą, būtina apriboti galimo tarpininko dydį iki labai mažos ar mažos įmonės, kad naudojantis VPI numatyti išimtinių pirkimo būdų, nebūtų sukurtos sąlygos nederamam pranašumui vidutinėms ir didelėms įmonėms, kurios pajėgios dalyvauti konkursinėje viešųjų pirkimų sistemoje.

Atkreiptinas dėmesys, kad trumpųjų tiekimo grandinių kūrimas ir vystymas yra vienas iš svarbiausių XVIII Lietuvos Respublikos Vyriausybės programoje numatytų žemės ūkio sektoriui keliamų prioritetų. Programoje numatyta „didinti smulkiųjų ir vidutinių ūkių gaminamos produkcijos pridėtinę vertę, jų gyvybingumą ir atsparumą bei išsaugoti gamtines ekosistemas, skatinti šiuos ūkius dalyvauti trumposiose maisto tiekimo grandinėse <...>“ bei „plėtoti (įskaitant ir ES paramos teikimą) kooperaciją, trumpąsias maisto tiekimo grandines, gamintojų grupių kūrimą ir kitas naujas bendradarbiavimo formas žemės ūkio, maisto ūkio, žuvininkystės, miškininkystės ir kitose kaimo plėtros srityse“. Taip pat, įvertinus trumpųjų tiekimo grandinių svarbą Bendrojoje žemės ūkio politikoje, orientuotoje į pokyčius bei siekį smulkiuosius ir vidutinius ūkius efektyviau įtraukti į žemės ūkio ir maisto produktų tiekimą vietinei rinkai, būtina paskatinti trumpųjų tiekimo grandinių dalyvius aktyviau dalyvauti viešuosiuose maisto pirkimuose, yra nuoseklus, sisteminis ir apgalvotas politinis sprendimas, skatinantis tiek smulkių ir vidutinių ūkių augimą, konkurencingumą, tiek prisidedantis prie visuomeninės naudos galutiniam vartotojui (įvertinant ne

tik vietos ekonomikos augimo, bet ir sveikatos gerinimo bei socialinio atsakingumo skatinimo tikslų), kuris trumpiausiu keliu gauna šviežią, kokybišką ir sveiką maistą.

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, valstybės reguliaciniai veiksmai yra būtini siekiant harmonizuoti konkurenciją tiekiant maisto produktus perkančiosioms organizacijoms bei suteikti daugiau pasitikėjimo ir galimybių smulkiems ūkininkams dalyvauti vietinėje rinkoje, taip pat atstovauti viešąjį interesą. Manome, kad šis reguliacinis veiksmas neiškreips konkurencijos viešuosiuose pirkimuose, atvirkščiai ilguoju laikotarpiu sustiprins ją maisto sektoriuje, tuo pačiu sustiprindamas smulkių ūkių padėtį maisto tiekimo grandinėje.

Eil. Nr.	Siūlomos apibrėžties galimas konkurencinio ribojimo elementas	Būtinumo paaiškinimas	Grėsmės, nenustačius ribojimo
1	Labai mažai, mažai ir vidutinei įmonei keliamus reikalavimus, nurodytus Lietuvos Respublikos smulkiojo ir vidutinio verslo plėtros įstatyme, atitinkantys žemės ūkio veiklos subjektai (arba jų grupės) ar jų nariai	Trumpos teikimo grandinės esmė – skatinti smulkius žemės ūkio veiklos subjektus (ūkininkus), jų grupes (žemės ūkio kooperatyvus ar jungtinės veiklos sutarties pagrindais veikiančius ūkininkus), ar jų narius (žemės ūkio kooperatyvų kitų juridinių vienetų narius (ūkininkus) dalyvaujančius trumpoje tiekimo grandinėje realizuoti savo pagamintus žemės ūkio ir maisto produktus.	1. VPĮ išimtimi galėtų pasinaudoti ir didelės įmonės sąlygas atitinkantys žemės ūkio veiklos subjektai, kurių konkurencinės galimybės yra pakankamos dalyvauti viešuosiuose pirkimuose, tad išimties taikymas jiems būtų neproporcingas ir konkurenciją iškreipiantis reguliavimas. 2. Nenustačius pareigos išimtimi naudotis tik žemės ūkio veikla užsiimantiems subjektams sudarytu sąlygas maisto produktais prekiaujantiems subjektams naudotis išimtimi ir tokiu atveju visi su maisto tiekimu susiję subjektai galėtų naudotis išimtimi, tokiu būdu konkurencija būtų eliminuojama iš maisto produktų viešųjų pirkimų visiškai.
2	Pirmoje eilutėje nurodytų subjektų pagamintų ir (arba) perdirbtų (įskaitant pirminį perdirbimą) žemės ūkio ir maisto produktų tiekimas į rinką tiesiogiai arba pasitelkiant 1 tarpininką	Šia nuostatos dalimi aiškiai nurodoma, kad VPĮ išimtis taikoma tik gamintojams, kurie tiesiogiai (pačia trumpiausią grandinę) tiekia žemės ūkio maisto produktus. Šiuo reguliavimo aiškiai	Nenustačius sąlygų, kad trumpa maisto teikimo grandinė turi realizuoti ūkininkų pagamintus žemės ūkio ir maisto produktus kiltų grėsmė išplėsti išimties,

		išdėstoma pozicija aprūpinti perkančiąsias organizacijas šviežiais, sveikesniais produktais.	numatytos VPI, taikymo plačiai, apimant ir importuojamus produktus.
3	ne daugiau kaip vieną tarpininką, kuris atitinka labai mažai, mažai įmonei keliamus reikalavimus, nurodytus Lietuvos Respublikos smulkiojo ir vidutinio verslo plėtros įstatyme	Galimybė pasitekti vieną tarpininką numatyta siekiant neištesti grandinės, tačiau sudaryti galimybę ūkininkams koordinuoti veiksmu, organizuoti tiekimą bei užtikrinti produktų kiekius	Galimybė trumpoje maisto teikimo grandinėje turėti tarpininką konkurencijos neiškraipo, nes trumpos maisto teikimo grandinės atveju tarpininkas suprantamas ne kaip produktų supirkėjas ir prekybininkas, o kaip veiksmų koordinatorius, organizatorius.

Vardas ir pavardė	Nomeda Padvaiskaitė
Pareigos	Vyriausioji specialistė
Institucija (padalinys)	Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerija (Europos Sąjungos reikalų ir paramos politikos departamento Programos LEADER ir kaimo plėtros skyrius)
Telefono numeris ir elektroninio pašto adresas	Tel.: (8 5) 239 1477 el. p. nomeda.padvaiskaite@zum.lt